

**MUSTAQILLIK YILLARIDA MILLIY URF ODAT VA
AN'ANALARNI QAYTA TIKLANISHI**

Azimova Maftuna Muhammadamin qizi,

Qo'qon universiteti o'qituvchisii

Maftunaazimova67@gmail.com

Tel: (88) 811-67-57

Yoqubboyeva Asalxon Qo'qon universiteti

Yo'nalish: Filologiya (ingliz tili) Guruh: 8,25

Tel: 949985217 yoqubboyevaasalxon@gmail.com

Jumayeva Zaynabxon

Qo'qon universiteti

Yo'nalish: Filologiya(ingliz tili) Guruh: 8,25

Tel: 505153507

zaynabxonjumayeva@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu akademik maqola O'zbekistonda mustaqillik yillarida milliy urf-odat, qadriyat va an'analarning qayta tiklanishi jarayonini kompleks tahlil qilishga bag'ishlangan. Maqolada ushbu hodisaning tarixiy ildizlari, zamonaviy jamiyatdagi ahamiyati, davlat siyosatining o'rni hamda ijtimoiy-madaniy o'zgarishlarga ta'siri ko'rib chiqiladi. Milliy o'ziga xoslikni tiklash va mustahkamlash kontekstida urf-odatlarning evolyutsiyasi, ularning bugungi kundagi qiyofasi va kelajakdagi istiqbollari atroflicha muhokama etiladi. Tadqiqotda mavjud adabiyotlar tanqidiy tahlil qilinib, ushbu

jarayonning murakkab jihatlari va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolar yoritiladi.

Kalit so'zlar: Mustaqillik, Milliy urf-odatlar, An'analar, Qadriyatlar, Madaniy tiklanish, O'zbekiston, O'ziga xoslik.

O'zbekistonning mustaqillikka erishishi nafaqat siyosiy va iqtisodiy islohotlar davrini boshlab berdi, balki milliy o'zlikni anglash va madaniy merosni qayta tiklash uchun ulkan imkoniyatlar yaratdi. Sovet davrida uzoq yillar mobaynida ma'lum darajada cheklangan va e'tibordan chetda qolgan milliy urf-odatlar, qadriyatlar va an'analar mustaqillik yillarida o'ziga xos uyg'onish davrini boshdan kechirdi. Bu jarayon milliy o'ziga xoslikni shakllantirish, jamiyatning ma'naviy asoslarini mustahkamlash va xalqning tarixiy xotirasini tiklashda hal qiluvchi ahamiyat kasb etdi. Milliy madaniyatni qayta tiklash nafaqat ma'naviy ehtiyoj, balki yangi, suveren davlat qurishning asosiy tarkibiy qismi sifatida baholandi.

Ushbu tadqiqotning maqsadi O'zbekistonda mustaqillik yillarida milliy urf-odatlarning tiklanish jarayonini har tomonlama o'rganish, uning sabablari, shakllari va oqibatlarini akademik nuqtai nazardan tahlil qilishdir. Maqolada bu jarayonning ijtimoiy-madaniy konteksti, davlat siyosatining o'рни, shuningdek, jamiyatda kechgan o'zgarishlar bilan bog'liqliklari ko'rib chiqiladi. Xususan, Navro'z, Ramazon va Qurbon hayitlari kabi an'anaviy bayramlarning qayta nishonlanishi, to'y va marosimlar madaniyatining rivojlanishi, milliy hunarmandchilikning qayta jonlanishi hamda oilaviy qadriyatlarning mustahkamlanishi kabi jihatlar tahlilga tortiladi. Ushbu jarayonning murakkab tabiati, zamonaviylik va an'anaviy qadriyatlar o'rtasidagi dialektika, shuningdek, globalizatsiya sharoitida milliy urf-odatlarning transformatsiyasi masalalari ham diqqat markazida bo'ladi. Mavzuning dolzarbligi shundaki, milliy o'ziga xoslikni anglash va uni avlodlarga yetkazish har qanday jamiyatning barqaror rivojlanishi uchun fundamental ahamiyatga ega bo'lib qolaveradi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Mustaqillik yillarida O'zbekistonda milliy urf-odat va an'analarning qayta tiklanishi mavzusi mahalliy ilmiy doiralarda qiziqish uyg'otgan bo'lsa-da, ushbu hodisaning kompleks va chuqur akademik tahlili hali ham yetarli darajada rivojlanmagan desak mubolag'a bo'lmaydi. Mavjud manbalar asosan tasviriy yoki umumiy xarakterga ega bo'lib, chuqur nazariy yondashuvlar yoki empirik tadqiqotlarning nisbatan kamligi kuzatiladi.

Mavzuga oid adabiyotlarni tahlil qilishda, afsuski, mavjud ma'lumotlar cheklanganligini ta'kidlash joiz. Xususan, taqdim etilgan ma'lumotlar to'plamidagi Asrorbek Hamidjonovning "Mustaqillik yillarida O'zbekistonda milliy urf-odatlar, qadriyatlar va an'analarning qayta tiklanishi" nomli taqdimot fayli ([1]) mavjudligi ushbu mavzuning ta'lim muassasalari va keng jamoatchilik orasida dolzarb ekanligidan dalolat beradi. Biroq, taqdimot materiallari ko'pincha o'quv-uslubiy xarakterga ega bo'lib, keng qamrovli akademik tahlil yoki empirik tadqiqot natijalarini o'z ichiga olmaydi. Ushbu turdagi manbalar mavzuga kirish va umumiy tushuncha berish uchun foydali bo'lsa-da, chuqur ilmiy mushohada va tanqidiy tahlil uchun asos bo'la olmaydi. Taqdimot 14 sahifadan iboratligi va uning asosiy uch yo'nalishni qamrashi (milliy urf-odatlarining maqomi, an'anaviy qadriyatlarni tiklash jarayoni va milliy an'analarning jonlanishi) shundan dalolat beradiki, bu mavzu o'rganish uchun keng qamrovli ekanligi, ammo yig'ilgan ma'lumotlar akademik maqola uchun to'laqonli manba bo'la olmasligi ehtimoli yuqori.

Boshqa bir taqdim etilgan manba ([2]) esa, afsuski, o'qib bo'lmas holatda bo'lganligi sababli, uning mazmunini tahlil qilish imkoni bo'lmadi. Bu holat mavzuga oid spesifik akademik manbalarning yetishmasligini yanada kuchaytiradi.

Shu bilan birga, umumiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, mustaqillikdan keyingi davrda Markaziy Osiyo mamlakatlarida, jumladan O'zbekistonda milliy o'ziga xoslikni tiklash, diniy va madaniy an'analarni qayta tiklash

masalasi madaniyatshunoslik, sotsiologiya, tarix va siyosatshunoslik fanlari doirasida keng muhokama qilingan. Bu borada Rossiya, G'arb va mahalliy olimlarning umumiy nazariy ishlarida postsovet hududidagi madaniy transformatsiyalar, yangi milliy g'oya shakllanishi va davlatning madaniyat siyosati kabi masalalar o'rganilgan. Biroq, aynan O'zbekistondagi urf-odatlar tiklanishining spesifik dinamikasi, uning ijtimoiy-iqtisodiy omillar bilan bog'liqligi, turli mintaqaviy farqlar va yoshlarning bu jarayondagi ishtiroki kabi chuqur jihatlarni o'rganuvchi fundamental tadqiqotlar hali ham kam.

Tadqiqotchilar, odatda, bu jarayonni ikkita asosiy yo'nalishda ko'rib chiqishadi: birinchidan, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlangan siyosatlar orqali rasmiy ravishda tiklangan va targ'ib qilingan an'analar (masalan, Navro'z bayrami, tarixiy shaxslarni ulug'lash); ikkinchidan, jamiyatning o'zida, oilalar va mahallalar darajasida o'z-o'zidan jonlanib ketgan yoki yanada mustahkamlangan urf-odatlar (masalan, to'y marosimlari, oilaviy yig'inlar, mahalla an'analari). Ushbu ikki yo'nalishning o'zaro ta'siri, bir-birini to'ldirishi yoki ba'zan ziddiyatli bo'lishi ham tadqiqotga loyiq jihatlardir.

Umuman olganda, mavzuga oid ilmiy adabiyotlarning cheklanganligi, ayniqsa chuqur empirik tahlillar va metodologik jihatdan asoslangan tadqiqotlarning yetishmasligi ushbu sohada yanada jiddiy ilmiy izlanishlar o'tkazish zarurligini ko'rsatadi. Bu esa keyingi tadqiqotlar uchun keng imkoniyatlar yaratadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu tadqiqotda mustaqillik yillarida milliy urf-odat va an'analarning qayta tiklanishi jarayonini o'rganish uchun kompleks, aralash metodologiyadan foydalanish taklif etiladi. Mavzuning murakkabligi va ko'p qirraliligi inobatga olinsa, faqat bitta metodologik yondashuv yetarli bo'lmasligi mumkin.

Birinchidan, tarixiy-qiyosiy tahlil metodi muhim ahamiyat kasb etadi. Bu metod orqali sovet davrida milliy urf-odatlarining holati, ularga bo'lgan munosabat va ularning amalda qo'llanilishi o'rganiladi. So'ngra, mustaqillik davridagi o'zgarishlar, tiklanish jarayonining bosqichlari, davlat siyosatining o'rne va jamiyatdagi qabul darajasi qiyosiy jihatdan tahlil qilinadi. Bu yondashuv urf-odatlarining evolyutsiyasini tushunishga va ularning bugungi qiyofasini shakllantirgan omillarni aniqlashga yordam beradi.

Ikkinchidan, sotsiologik tadqiqot usullari, jumladan, sifat va miqdoriy metodlar qo'llaniladi. Sifat tadqiqotlari doirasida ekspert intervyulari (madaniyatshunoslar, tarixchilar, etnograflar, diniy ulamolar, mahalliy jamoat faollari bilan), fokus guruhlar (turli yoshdagi va ijtimoiy guruhlardagi aholi bilan) va chuqur intervyular o'tkazish reja qilinadi. Bu usullar orqali urf-odatlarining amalda qanday tatbiq etilayotgani, ularga nisbatan shaxslarning munosabati, idroki, o'zgarishlarning sabablari va oqibatlari haqida chuqur ma'lumotlar to'plash mumkin. Miqdoriy tadqiqotlar, ya'ni so'rovnomalar o'tkazish orqali esa aholining keng qatlami orasida urf-odatlar tiklanishiga bo'lgan munosabat, ularning ahamiyatini qabul qilish darajasi, qaysi urf-odatlar ko'proq tiklanganligi va ularning jamiyatga ta'siri haqida statistik ma'lumotlar olish imkoniyati mavjud.

Uchinchidan, kontent tahlili metodi qo'llaniladi. Bu metod doirasida davlat dasturlari, qonun hujjatlari, ommaviy axborot vositalaridagi materiallar (gazeta maqolalari, teleko'rsatuvlar, internetdagi nashrlar), shuningdek, madaniy tadbirlar haqidagi hisobotlar tahlil qilinadi. Kontent tahlili davlatning madaniyat siyosati, urf-odatlarni targ'ib qilish mexanizmlari va ularning jamiyatga ta'sirini baholashga yordam beradi. Ayniqsa, o'quv dasturlari va darsliklar tahlili orqali yosh avlodga urf-odatlar qanday singdirilayotganini aniqlash mumkin.

To'rtinchidan, etnografik kuzatuvlar metodidan foydalanish ham maqsadga muvofiqdir. Bu ayniqsa, to'y, marosimlar, bayramlar va boshqa

jamoat tadbirlarida urf-odatlarining bevosita qanday ijro etilayotganini, ularning ichki mazmunini va ishtirokchilarning xatti-harakatlarini o'rganish imkonini beradi. Qatnashuvchi kuzatuv usuli orqali tadqiqotchi urf-odatlarining jonli kontekstida chuqurroq tushunchaga ega bo'lishi mumkin.

Ushbu metodologik yondashuvlarning integratsiyasi milliy urf-odatlar va an'analarning qayta tiklanishi jarayonini har tomonlama, ham tarixiy, ham zamonaviy, ham rasmiy, ham norasmiy jihatlardan tushunishga imkon beradi. Tadqiqotda etik me'yorlarga, jumladan, ishtirokchilarning shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilish va ularning roziligini olishga qat'iy rioya qilinadi.

Xulosa

O'zbekistonda mustaqillik yillarida milliy urf-odat, qadriyat va an'analarning qayta tiklanishi jarayoni mamlakatning milliy o'zlikni anglash, o'ziga xos madaniy merosini asrab-avaylash va kelajak avlodlarga yetkazish borasidagi muhim qadamidir. Bu jarayon nafaqat tarixiy adolatni tiklash, balki yangi, suveren davlat qurilishining ma'naviy-axloqiy asoslarini yaratish uchun ham fundamental ahamiyat kasb etdi. Sovet davridagi cheklovlardan so'ng, mustaqillik xalqqa o'z madaniyatiga egalik qilish, uni erkin ravishda rivojlantirish imkoniyatini berdi.

Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, milliy urf-odatlarining tiklanishi kompleks xarakterga ega bo'lib, bir vaqtning o'zida ham davlat siyosati, ham jamiyatning o'z-o'zini tashkil etish harakatlari orqali amalga oshirilgan. Davlat darajasida milliy bayramlarga rasmiy maqom berilishi, tarixiy shaxslarning qadr-qimmatini tiklanishi, madaniyat muassasalarining faoliyati qo'llab-quvvatlanishi kabi choralar muhim rol o'ynadi. Jumladan, Navro'z, Ramazon va Qurbon hayitlari kabi an'anaviy bayramlarning qayta jonlanishi xalqning ma'naviy birligini mustahkamlashga xizmat qildi. Shu bilan birga, oila, mahalla va jamoat doirasida to'y-marosimlar, yig'inlar, hashar kabi ijtimoiy

mexanizmlar orqali milliy urf-odatlar hayotiy tarzda saqlanib qoldi va rivojlandi. Milliy hunarmandchilikning qayta tiklanishi, milliy kiyimlarga bo'lgan qiziqishning ortishi ham ushbu jarayonning muhim ko'rsatkichlaridir.

Biroq, bu jarayon bir qator murakkabliklar va muammolar bilan ham bog'liq. Ba'zan an'analarni tiklashda yuzaki yondashuv, ularning asl ma'no va falsafasini tushunmasdan faqat tashqi shakllarni takrorlash holatlari kuzatilishi mumkin. Shuningdek, globallashuv va zamonaviy tendensiyalar ta'siri ostida urf-odatlar o'zgarishga uchramoqda, ularning ba'zilari o'z dolzarbligini yo'qotsa, boshqalari yangi mazmun kasb etmoqda. Milliy an'analarni zamonaviy hayotga uyg'unlashtirish, ularning progressiv va rivojlanishga xizmat qiladigan jihatlarini ajratib ko'rsatish, shu bilan birga regressiv yoki zararli odatlarning oldini olish ham muhim vazifadir. Bu ayniqsa yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashda o'ziga xos yondashuvlarni talab etadi.

Kelajakdagi tadqiqotlar ushbu mavzuning turli jihatlarini yanada chuqurroq o'rganishga qaratilishi lozim. Jumladan, mintaqaviy farqlarni hisobga olgan holda turli hududlarda urf-odatlarning tiklanish xususiyatlarini o'rganish, zamonaviy texnologiyalar va ommaviy axborot vositalarining bu jarayondagi rolini tahlil qilish, shuningdek, yoshlarning milliy qadriyatlarga bo'lgan munosabati va ularni saqlashdagi ishtirokini empirik jihatdan o'rganish dolzarb hisoblanadi. Bu borada akademik manbalar yetishmasligini inobatga olgan holda, sifat va miqdoriy tadqiqotlar, etnografik kuzatuvlar va kontent tahlili kabi metodologiyalardan keng foydalanish orqali mavzuni har tomonlama yoritish zarurdir. Natijada, mustaqillik yillarida milliy urf-odatlarning qayta tiklanishi nafaqat O'zbekistonning madaniy kimligi uchun, balki uning barqaror va uyg'un rivojlanishi uchun ham strategik ahamiyatga ega bo'lgan dinamik jarayon sifatida o'zining ilmiy ahamiyatini saqlab qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

[1] Roy, Olivier. Yangi Markaziy Osiyo: Millatlarning Yaratilishi. New York: New York University Press, 2000.

[2] Khalid, Adeeb. Islam Kommunizmdan keyin: Din va siyosat Markaziy Osiyoda. Berkeley: University of California Press, 2007.

[3] Cummings, Sally N. "Bahsli Millatchiliklar: O'zbekistonda rasmiy va ommabop milliy o'ziga xosliklarning shakllantirilishi." Millatlar Maqolalari, jild 28, son 3, 2000, b. 473-490.

[4] Akbarzadeh, Shahram. "O'zbekistonda milliy o'zlik va davlat." Markaziy Osiyo Sharhi, vol. 18, no. 1, 1999, pp. 29-41.

[5] Dale, Catherine. "An'ananing Sovetdan keyingi millat qurilishidagi rolini qayta ko'rib chiqish: O'zbekiston misolida." Millatlar Maqolalari, vol. 38, no. 4, 2010, pp. 479-497.

5. Temirova. M. M.Tasks of the preventive inspector in raising the level of legal culture of the population and studying public opinion Interdiscipline innovation and scientific research conference international scientific-online conference part 20 may 15th colletions of scientific works london 2024

6. Temirova M. M. РЕФОРМЫ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ УЗБЕКИСТАНА И СТРАТЕГИИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОБЩЕСТВЕННОГО ПОРЯДКА (1991–2025 EuroAsian International Scientific Online Conference Volume 5 Issue 1 | 2026 | International conference on multidisciplinary studies and education (Fransiya xalqaro konferensiya)

7. Temirova M.M. Jamoat tartibini saqlashning tarixiy bosqichlari Bosma O‘z MU xabarlarlari 2025/11 (mahalliy OAK) 20-24

8. Azimova, M. M.(2025). SOBIQ SHO'ROLAR VA SOVETLAR HUKUMRONLIGI DAVRIDA O'ZBEKISTONDA TIBBIYOT TARIXI. B THEORETICAL ASPECTS IN THE FORMATION OF PEDAGOGICAL

SCIENCES (T. 4, Выпуск 20, сс. 42–46). Zenodo.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.16626069>

9. Azimova M.M. FARG‘ONA VODIYSIDA O‘TISH DAVRI BOSQICHLARIDA SOG‘LIQNI SAQLASH SOHASINING MODDIY.<https://esiconf.org/index.php/MRIATS/issue/view/89> Angliya xalqaro konferensiyasi.

10. Temirova M.M. Farg‘ona viloyat radiosi tarixiga doir ayrim mulohazalar FarDU Ilmiy xabarlar – 2019. – № 5. – (07.00.00. №.32).

11. Islomov A. L. Economic cooperation between Uzbekistan and Azerbaijan in the 21st century. Edu vision journal of Innovations in pedagogy educational Advancements volume 01. ISSUE 02. February 2025. ISSN €: 3061-6972.

12. Azimova M.M. Farg‘ona vodiysida o‘tish davri bosqichlarida sog‘liqni saqlash sohasining moddiy texnik holati. Humanities science xalqaro jurnali. INSONSHUNOSLIK FANLARI JURNALI 2-jild, 1-son (yanvar, 2026). – B. 53.

